

KÓNYA PÉTER

ADALÉKOK A FELSŐ-ZEMPLÉNI MEZŐVÁROSOK TÁRSADALMÁHOZ A 18. SZÁZADBAN

Zemplén vármegye gazdasági és társadalmi fejlődését az újkorban jelentősen meghatározta az a körülmény, hogy egész területén nem létezett semmilyen szabad királyi város, szemben a szomszédos Sáros vármegyével, ahol három szabad királyi város is volt. Ezért a városok gazdasági feladatait Zemplénben a mezővárosok vették át, amelyek fontos ipari és kereskedelmi központokká váltak.

A jelentős folyókkal és országutakkal átszőtt, lengyel határ közelében fekvő Zemplén vármegye területén több nagy és jelentős mezőváros jött létre, amelyek ipari és kereskedelmi központokká és uradalmi székhellyé fejlődtek. Különös jelentőséggel bírt a tizenkét hegyaljai mezőváros, amely dinamikus fejlődését kizárólag a külföldi piacokon értékesített tokaji boroknak köszönhette. A mezővárosok száma Zemplénben a 18. században meghaladta a húszat, ami kétségtelenül legtöbb volt az egész országban. Legjelentősebbek közülük Sátoraljaújhely Alsó-Zemplénben, valamint Homonna (északon) és Nagymihály (keleten) Felső-Zemplénben.

Míg a mezővárosok viszonylag sikeresen átvehették a szabad királyi városok gazdasági feladatait és nem egy esetben nagyobb gazdasági súllyal is rendelkeztek, problematikusabb volt lakosságuk társadalmi helyzete, mivel mezővárosi kiváltságaik ellenére továbbra is földesuraik jobbágyai maradtak, országos tekintetben nem játszottak jelentősebb szerepet, nem rendelkeztek politikai jogokkal és nem vettek részt az országgyűléseken.

Sajátos és viszonylag bonyolult volt a mezővárosok társadalmi összetétele és lakosainak társadalmi helyzete. Lakosságuk, a nemeseken és az egyháziakon kívül a jobbágyok nagy csoportjába tartozott. Tekintettel a mezővárosok specifikus gazdasági feladataira, lakosai kedvezőbb társadalmi helyzetben voltak, mint a falvakban. Az iparral, kereskedelemmel, hivatali vagy más szolgálatokkal foglalkozó lakosság általában mentesítve volt a robotkötelezettség alól, vagy a terményekben fizetett járadékoktól, amiért cenzust fizetett. Ezt a lakosságot több korabeli forrás és az első hazai népszámlálás (1787) is polgároknak nevezi. A királyi városok polgáraival szemben azonban nem rendelkeztek sem személyi szabadsággal, sem politikai jogokkal.

Ezen „polgárok” mellett úrbéres népesség is élt a mezővárosokban: telkes jobbágyok, zsellérek és házatlan zsellérek. Az ipar alacsony színvonala miatt a

mezővárosi népességnek csak elenyésző része dolgozott kézművesként. Amíg a telkes jobbágyságok itt is az úrbéres földeket művelték, a házas zsellérek jóval kisebb töredékekkel rendelkeztek, vagy esetleg a földesúri majorságokban dolgozó mezőgazdasági munkásokként és napszámosként dolgoztak. Sokkal összetettebb volt azonban a házatlan zsellérek (subinquinini) helyzete és összetétele. Ez a réteg különféle társadalmi csoportokat foglalt magába, amelynek közös jellemzője az volt, hogy nem saját portájukon, hanem a földesúri lakásban, vagy házban éltek. Így volt köztük különféle mezőgazdasági munkások, de bérlők is, azaz olyan személyek, akik az urasági gazdasági üzemeket bérelték és használták. Ilyenek voltak a malmok, kocsmák, vendéglők, pálinkafőzdek, sörházak, kőbányák, téglavető, vagy a boltok és iparos műhelyek.

Ebbe a társadalmi csoportba a mezővárosi társadalom leggazdagabb rétege is tartozhatott, azaz bérlők, akik a bérlet vagy árenda fizetéséért használták és üzemeltették az urasági gazdasági intézményeket. Ezek a bérlők mind nemesi, mind nem nemesi származásúak is lehettek, és nagyon gyakran voltak köztük zsidók is.

A jobbágyság mellett viszont nemesek is laktak a mezővárosokban. Mivel ezek a városok gyakran uradalmi központok és lakhelyek is voltak, lakhattak bennük az arisztokrata családok rokonai, hasonlóan arisztokrata származású magas uradalmi tisztek is. Mellettük nagyszámú armalista nemesség is megtalálható volt a mezővárosokban, akik részben különféle tisztségeket töltöttek be az uradalmakban, nemesi birtokokon, vagy gyakran jobbágybirtokon gazdálkodtak, esetleg bérelték az uradalmi üzemeket. A jobbágytelken élő nemesek, taxalisták voltak, vagyis adót fizettek. Az egyházi társadalmat a római katolikus, a görögkatolikus plébánosok, tanítók és szerzetesek képviselték. A református, esetleg evangélikus lelkészek és tanítók nem tartoztak rendi értelemben közéjük, a tradicionálisrendi társadalmi struktúrára kívül álltak, hasonlóan, mint a szabadosok, akik jobbágy létükre személyi szabadságot nyertek.¹

A 18. század kezdetén a felső-zempléni mezővárosok helyzete rendkívül kedvezőtlen volt. A Rákóczi-szabadságharc és az annak utolsó éveiben megjelenő pestis következtében az ország jelentős része elnéptelenedett, vagy a népessége jelentősen csökkent. A török háborúkban és Habsburg-ellenes felkelésekben sokat szenvedő Magyarország a pestisben a lakosság legalább 15 százalékát elveszítette,² különösen súlyos következményekkel járt a járvány Zemplén vármegyében. Míg a vármegye déli és középső részein a lakosság fele is elpusztult, az északi részekben a járvány hatása kisebb volt. A zempléni mezővárosok közül a legnagyobb károkat *Nagyimihály* szenvedte el, ahol 1715-re csak hét lakott pol-

¹ A szabados (libertinus) földesurától kaphatott szabadságot, vagy a nemes nő és jobbágy házasságából születhetett.

² A történészek az áldozatok számát 440–900 ezerre becsülik.

gári (jobbágy) ház maradt meg.³ Sokkal kevesebb áldozatot szedett a pestis Homonnán és más északi városokban, a népességsökkenés azonban ezeken a településeken is jelentős volt.

A 18. század első felében ezen a területen is szükségessé vált a mezővárosi népesség újjászervezése, bár nem olyan mértékben, mint az ország középső és déli vármegyéiben. A párhuzamosan történő belső telepítés⁴ következtében ez a folyamat igen lassú volt, és csak a század közepére fejeződött be. Az új népesség túlnyomórészt nem külföldről érkezett, hanem a vármegye északi részeiből és a szomszéd vármegyékből. Az új telepesek rendszerint római- vagy görögkatolikus vallásúak és szlovák, esetleg ruszin nemzetiségűek voltak, ami jelentős módon megváltoztatta Felső-Zemplén felekezeti és etnikai térképét, így az addig túlnyomórészt magyar, vagy szlovák–magyar lakosságú mezővárosok összetételét.

Fontos körülmény, hogy az új lakosság alapvetően mezőgazdasággal foglalkozott. Így a volt iparos-kereskedelmi központok, mint például Nagymihály, a 18. században erősen mezőgazdasági jellegűek lettek, miközben sokkal erősebb maradt az ipar azokban a városokban, amelyek kisebb károkat szenvedtek a pestis során a népességszám tekintetében.

A gazdasági visszaesés idején a mezővárosokból szinte eltűnt az amúgy is kis számú kereskedő népesség, annak ellenére, hogy a legnépesebb városok is megtartották az országos vásárokat, mint például Nagymihály. A helyi kereskedőket viszont már a század első felében helyettesítették az ún. görög kereskedők, akik ortodox, azaz görög-keleti, vagy az államhatalom uniálási törekvéseinek sikere nyomán görög-katolikus, unitus felekezetű balkáni kereskedők voltak, s főleg Macedónia és Albánia területéről származtak. Mivel a szabad királyi városok nem tűrték el jelenlétüket, ezek a „görög kereskedők” mezővárosokban telepedtek le. Legnagyobb jelenlétük az ország északkeleti részén Tokajban – Zemplén vármegyében – és Ungváron – Ung vármegyében – volt megfigyelhető.⁵ A következő évszázadokban azonban fokozatosan átvette a kereskedelem irányítását a zsidó származású népesség. A zsidók a század végéig a kereskedelmi vállalkozási formák széles formájában voltak jelen, a szatócsoktól az urasági boltok bérletén keresztül, a külföldi nagykereskedelemig.

A társadalmi viszonyok alakulása Nagymihályban a 18. század első felében összefüggésben állt a mezővárosi lakosok társadalmi-jogi helyzetével és a gaz-

³ A Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL BAZML), Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. A. 1005/a: Szirmay-féle pénztári és biztosági iratok 1533–1777. Loc. 114, No. 89: Conscriptio Totius Comitatus pro Cassa Contributivialis deserviens, 1715.

⁴ E telepítési folyamat alatt a délebbi járásokból is költözött el a lakosság tovább délre, ahol kedvezőbb körülmények között élhetett.

⁵ Mindmáig emlékeztet rájuk az ún. „Rác” templom.

dasági fejlődésével. A szatmári béke utáni helyzetben a városban egy hosszú megújulási folyamat vette kezdetét.

Az a körülmény, hogy a legnagyobb károkat az ipari termelés szenvedte el, a társadalmi összetételben is éreztette hatását. A mezőváros társadalmában és szerkezetében a 18. század egész első negyedében a földművelő paraszti népesség dominált, azaz a telkes jobbágyok és a zsellérek, az iparosok nagy része is főfoglalkozásként földműveléssel foglalkozott.

Közvetlenül a Rákóczi-szabadságharc után, az első országos dica összeírás végrehajtása idején, 1715-ben Nagymihályban lakott volt hét jobbágyporta, és mindannyian mezőgazdasággal foglalkoztak. Sajátos módon két helyi iparos is akkora nagyságú mezőt és rétet művelt, mint a paraszti népesség. Így egyértelmű, hogy az iparos munka számukra csak mellékfoglalkozást jelentett.⁶

A jobbágyparasztok a század közepén (1756-ban) is a legerősebb társadalmi csoport maradt, mivel 29 paraszttal az összes adózó népesség több mint 36 százalékat alkották. Mivel ehhez a 29 családfőhöz tíz felnőtt fia is tartozott, valójában még nagyobb részt, majdnem 45%-ot jelentettek.⁷ Az egyes paraszti háztartások 2-től 5 és fél köböl terjedelemben használtak földeket, a réteket 2-től 4 kaszásig.

Nagymihály második legnagyobb társadalmi csoportját az iparosok alkották, illetve a mezővárosi polgárok. Az ipari termeléssel az 1750-es évek végén 36 lakos foglalkozott, a mezővárosi polgároknak azonban csak azok tekinthetők, akik saját házukban laktak, és nem használtak semmilyen jobbágytelket vagy nem bérelték az urasági üzemeket. Ilyen köztük 27 volt.⁸ Ezekhez lehet számolni még legalább egy kereskedőt, a Görög Bazileus nevű „görögöt”. A többi két kereskedő más társadalmi helyzetben volt, mivel egyik a kocsmában lakott és valószínűleg azt bérelte a földesúrtól, a másik zsidó származású volt. Az összeírás még egy zsidó mézszárost is feljegyzett, de ennek a két zsidó személynek a társadalmi helyzete nem egyértelmű. Figyelembe véve, hogy a zsidókat, függetlenül foglalkozásuktól és anyagi helyzetüktől, még a 19. század első felében is hivatalosan házatlan zselléreknek tekintették, a mezővárosi polgárok közé nem sorolhatók. Így Nagymihályban 27 polgári háztartás működött, amelyek a város egész társadalmának kb. 33%-át, a két polgári fiával együtt 35%-át alkották. Ezek az iparosok nem használtak semmilyen urasági vagy úrbéri földet, és csak kivételesen

⁶ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. A. 1005/a: Szirmay-féle pénztári és biztossági iratok 1533–1777. Loc. 114, No. 89: Conscriptio Totius Comitatus pro Cassa Contributionalis deserviens, 1715.

⁷ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

⁸ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

rendelkeztek a rétekekkel, elsősorban az iparos tevékenységben használt marhák legeltetésére.

Ebben az időben viszont már nyolc paraszt is foglalkozott iparos tevékenységgel. Volt köztük hét cipész és egy szabó. Az iparosok számának növekedése megmutatja nemcsak a mezőváros gazdasági helyzetének erősödését, hanem az iparos tevékenység és a polgári státus jelentőségének növekedését is.⁹ Ezeknek a mezővárosi polgároknak a társadalmi helyzete továbbá is jelentősen eltért a királyi városok polgáraitól. Jogilag mindig földesuraik jobbágysai voltak, és vonatkoztak rájuk azok a szabályok, amelyek a parasztságra is, ha helyzetüket nem határozta meg a különösebb megállapodás, vagy kontraktusok a földesurakkal. Ezt mutatja például a Szirmay-féle zálog kiváltása is (1746-ban), amikor a Szirmayak kilenc iparost is elvittek magukkal a városból.¹⁰

A harmadik legnépesebb társadalmi csoportot Nagymihályban a jobbágytelekkel nem rendelkező parasztságot képviselték. Hozzájuk tartozott hat zsellér, öt jobbágyparaszt két köbölnél kisebb mezőkkel és négy, városon kívül, az ún. „pázsiton” lakó zsellér. Így ebbe a csoportba tartozott 15 jobbágycsalád, akik az összlakosság 19 százalékát alkották. Ők földművelők voltak és uradalmi cselédek. Négy zsellér esetében megjegyezték, hogy az urasági birtokhoz tartoztak, kettő a majorsághoz, egy az Egri és egy a Lúzsénszky kúriához. Egy zsellér urasági kerültként dolgozott.¹¹

Bizonytalan volt a három zsidó háztartás társadalmi helyzete. Kettő foglalkozása közelített a polgárokhoz (egy iparos és egy kereskedő) és egy, a Nyeviczky házhoz tartozó, a zsellérekhez.¹²

Nagymihály lakosságának viszonylag nagy részét a 18. század első felében a nemesség alkotta. A szatmári béke idején a városban éltek többek között a Szirmayak, a Pongráczok (az uradalom volt tulajdonosai) és más nemes családok. A helyi nemesek száma a következő években továbbá emelkedett. Az 1730-as évek végén csak néhány földesúri család lakott Nagymihályban. A kastélyban élt Szirmay András özvegye két fiával, egy kúriában Lúzsénszky Imre báró, egy másik kúriában Szirmay András és egy következőben Szirmay Ádám.¹³

Az 1740-es évek második felében, a Szirmay-féle zálog kiváltása (1746) után megváltozott a mezőváros nemesi lakosság összetétele. Az addig Szirmay család

⁹ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

¹⁰ Állami Levéltár, Eperjes (a továbbiakban ŠA Prešov), A Sztáray család nagymihályi levéltára, Sztáray Michalovce, (továbbiakban SM) 199: Szerződés Sztáray Imre báró és Szirmay András utódai között, a zálog visszafizetéséről. 28. IX. 1743.

¹¹ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

¹² MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

¹³ *Bel Matej: Zemplínska stolica, Užská stolica. Bratislava 1999. 174.*

által használt kastély Sztáray Imre báró székhelye lett, aki más nemesi házakat, illetve kúriákat is megszerzett. Az egyik kúriában továbbra is Szirmay Ádám lakott, a másikon Luzsénszky Imre báró. Városi házaikban laktak a Nyeviczkyek és az Egriek is.¹⁴ A már említett vármegyei összeírás szegény, nemesi birtokkal nem rendelkező, jobbágytelken élő nemeseket is regisztrált a városban, mint például Kozák Zsigmondot és Váradai Györgyöt. Ők adókötelesek voltak és birtokaik nagysága nem haladta meg a vagyonos jobbágyok birtokaiét.¹⁵

A nagy, fejlett uradalmi gazdálkodásnak köszönhetően viszonylag nagyszámú bérlő lakott a városban. Az első ismert bérlők Nagymihályban Knoll János és Knoll Regina voltak, akik 1729-ben évi 60 Ft-ért bérbé vették Luzsénszky Imrétől a sörfőzdét és a kocsmát.¹⁶ Hozzájuk hasonlóan 1741-ben ugyanazt a sörfőzdét, pálinkafőzdével és kocsmával együtt bérbé kapta Majsz Boldizsár.¹⁷ Érdekes, hogy az árendát sokszor a vagyonosabb nemesek, földesurak is kihasználták, lehetőségként az új gazdasági üzemek, illetve azok jövedelmeinek megszerzésére. Így 1747-ben Sztáray gróf bérbé vette a már említett Luzsénszky-féle sörfőzdét, más vagyontárgyakkal együtt.¹⁸

Az árenda tárgyai gyakran nemcsak a gazdasági üzemek voltak, hanem az urasági, illetve majorsági földek is. Az 1743. évi uradalmi összeírás szerint, évi 30 Ft-ért bérelt egy jobbágytelket Mojse zsidó.¹⁹ Az 1750-es évek végén élt Nagymihályban két bérlő: Pandoscsák János molnár az alsó malomban, valamint Zubilo János kocsmáros és kereskedő.²⁰ A további uradalmi gazdasági üzemek, mint a sörház, kocsmák vagy pálinkafőzde, annak idején vagy az uraság, vagy az idegen bérlők kezében voltak.

A mezőváros társadalmi összetételében a század második felében is a jobbágyság dominált, amelyhez a parasztok, a zsellérek, és az iparos mezővárosi polgárok is odatartoztak. Társadalmi állásuk viszont különbözött egymástól, foglalkozásuktól vagy társadalmi helyzetüktől, elhelyezkedésüktől függően. Közös vonásuk azonban továbbra is a földesuruktól való függés maradt.

1770-ben Nagymihályban 132 lakott telekből 38-at birtokoltak telkes parasztok, 10-et zsellérek, 49-et a bérlők, 12-öt az iparosok (mezővárosi polgárok), 5-öt a

¹⁴ ŠA Prešov, SM, 199: A telkek összeírása Nagymihályban 1743-ból.

¹⁵ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátorajaujhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

¹⁶ ŠA Prešov, SM, 185: Bérleti szerződés a nagymihályi sörházra, pálinkafőzdeire és kocsmára Luzsénszky báró és Knollok között 1729-ből.

¹⁷ ŠA Prešov, SM, 196: Bérleti szerződés a nagymihályi sörházra, pálinkafőzdeire és kocsmára Luzsénszky báró és Majsz Boldizsár között 1741-ből.

¹⁸ ŠA Prešov, SM, 203: Zmluva o prenájme krčmy a pivovaru baróna Luzsénszkeho v Michalovciach grófovi Imrichovi Sztárayovi z r. 1747.

¹⁹ ŠA Prešov, SM, 199: Birtokösszeírás Nagymihályban 1743-ból.

²⁰ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátorajaujhely. IV. 1005/f. Adózók és zsidó bérlők összeírása 1748–1848 (1850). 6. db. Az adózók összeírása járasonként és kerületenként 1740–1755 után.

kocsmárosok, 6-ot a nemesek, 4-et az uradalmi tisztviselők és 8 volt valami okból felszabadítva.²¹ Az említett hat nemesen kívül ezek mind a jobbágság valamelyik kategóriájába tartoztak. A Mária Terézia-féle úrbérrendezést megelőző összeírás 1772-ből feljegyzett a mezővárosban 57 jobbágyparaszti (41 úrbéres), 27 zselléri (20 úrbéres) és 3 házatlan zselléri telket.²² Ezek az adatok azonban csak az úrbéresek és az urasági jobbágyok adatait tartalmazzák, de kihagyták az iparos mezővárosi polgári lakosságot és a bérlőket. Ugyanígy osztályozták a jobbágyi népeiséget a vármegyei dicális összeírások. 1782-ben például kimutattak Nagymihályban 90 jobbágytelket, köztük 40 paraszt, 14 zsellér, 32 házatlan zsellér, 2 jobbágyözvegy, 3 jobbágyfiú és 1 jobbágytestvér telket. Mellettük élt a mezővárosban további 11 felnőtt parasztfiú, 1 parasztleány és 2 paraszttestvér.²³

Pontosabb adatokat tartalmaz Nagymihály társadalmi struktúrájáról az 1784–1787-es népszámlálás. A népszámlálás adatai szerint a század utolsó negyedében Nagymihályban 67 (mezővárosi) polgár, 49 paraszt, 99 paraszt vagy polgár örökös, 136 zsellér és házatlan zsellér, 42 más jobbágy (bérlők, napszámosok, szerződéses jobbágyok s mások), 31 nemes, 6 tisztviselő, 2 pap és 3 szabadságos katonát élt. Ehhez a lakossághoz 34 zsidó is tartozott, ők azonban már a foglalkozásuk feltüntetése nélkül voltak összeírva.²⁴

A dicális összeírás 1787-ből feltüntetett tartott 92 jobbágy háztartást, amelyek között volt 40 jobbágyparaszt, 3 jobbágyfiú, 16 zsellér, 32 házatlan zsellér és 1 semmilyen kategóriába sem tartozó molnár. Mellettük volt a városban 11 felnőtt jobbágyfiú, 2 felnőtt jobbágyleány, 6 jobbágyfivér és 2 szolgáló. Hasonlóan, mint általában a dicális összeírások, ez sem tartotta számon a mezővárosi polgárokat, de az iparosokat és bérlőket a zsellérek és a házatlan zsellérek közé sorolta.²⁵

Az 1791/92-es összeírás, amely mellőzte a zsidókat és egyes keresztény bérlőket, kimutatott 126 lakott jobbágytelket, köztük 45 paraszt, 29 zsellér és 45 házatlan zsellér háztartást. További egy-egy háztartás tartozott a jobbágyfiúk és jobbágyleányok kategóriába és három, az adózás alól felszabadított, akik nem tartoztak semmilyen kategóriába. Rajtuk kívül ekkor Nagymihályban 123 felnőtt jobbágyfiú, 5 felnőtt jobbágyleány, 13 jobbágyfivér, 12 szolgáló (cseléd) és 4 szolgáló volt.²⁶ A nagy különbségek a dicális összeírások és a népszámlálás adatai között

²¹ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. *Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.*

²² A Kassai százéves egyházmegye történeti névtára és emlékkönyve. II. Zempléni főesperesség. Kassa 1907. 593.

²³ A Kassai százéves egyházmegye II. 593.

²⁴ A Kassai százéves egyházmegye II. 592.

²⁵ ŠA Prešov, SM, 199: Birtokösszeírás Nagymihályban 1743-ból.

²⁶ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. *Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.*

abból eredtek, hogy a dicális összeírások csak az adózó lakosságot mutatták ki, mellőzve a nemesi, szabados, vagy részben a bérlői vagy zsidó háztartásokat.

Pontos adatokat tartalmaznak a zsellérek társadalmi helyzetéről és a földesurak felé való kötelezettségeikről a Mária Terézia által elrendelt úrbérrendezés iratai. Az új urbárium kiadása előtt (1774) a nagymihályi jobbágyok és zsellérek kötelezéseiket a régi, szájhagyománnyal továbbadott kontraktus szerint teljesítették. A parasztok saját fogatukkal dolgoztak a majorságban Szent János napjától Szent Mihály napjáig minden nap, utána csak egyszer hetente. Ugyanannyit dolgoztak fogat nélkül a parasztok és a zsellérek. Az előírt napokba beleszámítatott a megtett távolság ideje a majorság és a családi ház között. A szüret idején a helyi jobbágyok egy hétre az urasági szőlőkbe jártak, amiért egy héttel kevesebbet robotoltak. Egyes jobbágyok viszont nem robotoltak, hanem pénzzel váltották meg kötelezettségeiket. Ajándékként mindegyik egytelkes jobbágy (Sztárayé) adott évente 6 tyúkot, 1 zsákot, 1 pozsonyi mérő komlót és egy darab fonalat. Vladár Pál jobbágya ugyanannyit dolgozott, csak az összes ajándék egy darab fonalt.²⁷

Az új urbárium bevezetése után (1774) jelentősen megváltozott a jobbágyosság kötelezettségeinek összetétele. Egyik oldalon minden család köteles volt cenzust fizetni és új terményeket adni, másik oldalon viszont jóval csökkentek a robotterhei. Mindegyik egésztelkes jobbágynek évente 52 napot saját fogattal vagy 104 napot gyalog robottal kellett dolgoznia. A féltelkes jobbágyokra ennek a kötelességnek fele vonatkozott, azaz 26 nap fogattal vagy 52 nap gyalog.²⁸ Így a robot nagysága egy napot jelentett hetente, miközben a jobbágyok a napkeltétől napnyugtáig dolgoztak. A robotba beleszámítatott a megtett út ideje, valamint a marha etetésre és itatásra szükséges idő. A parasztok két darab marhával jártak robotolni. Az uraságnak nem volt szabad a robotot az év folyamán úgy elosztani, hogy a parasztot két nap egymás utáni munkára kényszerítse. Csak a kaszálás és az aratás ideje számított kivételnek, fogattal akkor is csak egy napot dolgozhattott és a következő napokon, legfeljebb két napon gyalog robottal. A roboton túl ledolgozott napokat leszámíthatják a maradék robot kötelezettségéből. Ráadásul a következő héten nem kellett nekik robotolni.²⁹

A robot formájában a nagymihályi jobbágyok kilencedet is megválthattak, amelyet az uraságok többsége terményekben követelt. Így az egytelkes jobbágy-parasztoknak 12 nappal fogattal vagy 24 nappal gyalog megnőtt a robotterhe, a féltelkes jobbágyoknak viszont 6 fogatos nappal és 12 nap gyalog robottal.³⁰

²⁷ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.

²⁸ ŠA Prešov, SM, 205: Birtokösszeírás Nagymihályban 1749-ből.

²⁹ ŠA Prešov, SM, 205: A nagymihályi római-katolikus plébánia birtokösszeírása 1749-ből.

³⁰ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.

Az urbáriumban új elem volt a pénzjáradék, azaz a cenzus megfizetése, amelyet az összes jobbágy fizetett, a zselléreket is beleértve, tekintet nélkül a telek nagyságára: egységesen 1 Ft-ot évente. Az urbárium szerint terményekben minden egészszelkes jobbágy adott az uraságnak 1 öl fát, 1 ice vaját, 2 kappant, 2 csirkét és 12 tojást évente, a féltelkes jobbágyok fél öl fát, fél ice vaját, egy kappant, egy csirkét és hat tojást.³¹

A zsellérekre csak a robotkötelezettségek vonatkoztak, évi 18 nap gyalogrobot. A házatlan zsellérek is kötelesek voltak 12 napot gyalog dolgozni. Mind a zsellérek, mind a házatlan zsellérek semmilyen terményt nem fizettek az uraságnak.³²

A mezővárosi polgárookra nem vonatkoztak az urbáriumban megszabott kötelezettségek, a földesurakhoz való viszonyukat más szerződés rögzítette. Jobbágyi kötelezettségeiket, hasonlóan, mint a bérlők, a cenzus megfizetése vagy az iparcikkek formájában teljesítették.³³

Számos nagymihályi bérlő is hasonló módon teljesítette kötelezettségeit a földesúr felé. Annak ellenére, hogy a mezővárosi társadalmi struktúrában ezek a bérlők a leggazdagabb csoportokhoz tartoztak, belülről erősen differenciálódtak. Bár a kocsmák, sörházak, pálinkafőzdek vagy a malmok bérlői viszonylag gazdag embereknek számítottak, többségük a jómódú parasztok vagy a mezővárosi polgárok színvonalán élt. Hivatalosan azonban mindannyian a házatlan zselléri kategóriába tartoztak, társadalmi helyzetükre elsősorban a megfizetett bérlet nagysága utalt.

A legmagasabb bérletet, amely meghaladta az összes további árendát (2000 – 3000 Ft), a sörgyár, a szeszfőzde és néhány kocsmá bérlője fizette. A század közepétől ez mindig egy zsidó származású bérlő volt: Baruch Lazarovics Baruch, Lonovics Jakab és Solomonovics Jónás.³⁴ Hasonlóan a kocsmárosok többsége is zsidó volt (Salamon Mózes, Fakó Dávis, Lefko Áron).

A malmokat azonban még mindig csak keresztény molnárok bérelhették. A 18. század második feléből Nagymihályban Pasztonicky István és Molnár János voltak az ismert molnárok. Egy malom évi bérletéért a földesúr 600 Ft-ot kért.³⁵

Kisebbségű bérletet (10-től 33-ig) a görög és zsidó kereskedők is fizettek. A többiek, akik az uradalmi földeket vagy házakat használták, évente 4–10 Ft

³¹ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. *Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.*

³² A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. *Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.*

³³ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. *Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.*

³⁴ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. *Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.*

³⁵ *Vasilij Hadžega: Dodatki do istorii Rusinov i ruskoj cerkeji v byv. Župe Zemplinskoj. Prosvěta 7–12. (1936) 75.*

közötti összeget fizettek.³⁶ Ezek többnyire mezővárosi polgárok vagy parasztok voltak, akiknek a földesúr szétesztotta az addig közösen használt, az ún. parlagon fekvő földeket.

A legkisebb, de súlyában jelentős társadalmi csoportot Nagymihályban a 18. század második felében is a nemesség alkotta. A II. József-féle népszámlálásban említett 31 nemes nagy részét a kastélyban lakó Sztáray Mihály gróf és rokonai tették ki. Mivel más földesura a városnak nem volt, a többi felnőtt nemes általában az egy jobbágytelket meg nem haladó taxalisták csoportjába tartozott. Az 1770-es uradalmi összeírás szerint Nagymihályban öt ilyen nemes család volt: Bosnyák (két jobbágytelekkel), Egry, Nyeviczky László, Kusnyér Zsigmond két fiával és özvegy Kolonainé.³⁷ Birtokrészekkel Boronkay báró és egy bizonyos Prínyi is rendelkezett, ők azonban nem laktak Nagymihályban.

Homonna, amely Felső-Zemplén legnagyobb és legjelentősebb városa volt, a Rákóczi-szabadságharc alatt és az utána is jelen lévő pestisjárvány miatt jelentős elszegényedéssel és népességvesztéssel esett át. Már az 1711. évi uradalmi urbárium megmutatja mind a polgári, mind a paraszti vagy zselléri háztartások számának csökkenését. Még feltűnőbb ez az állapot az 1715. évi országos adóösszeírásban. Homonnán feljegyeztek akkor 18 lakott polgári vagy jobbágytelket és 29 zsellérháztartást, miközben további 18 telek a városban lakatlan volt.³⁸ Az összeírásból kitűnik a lakott jobbágy- vagy polgári telkek jelentős csökkenése, majdnem a felére csökkent néhány év alatt (1711-ik összeíráshoz képest).

Mind a 18 jobbágyparaszt vagy mezővárosi polgár mezőgazdasággal foglalkozott, valamint 4 köből nagyságú szántót használt. Kilencen viszont ipari tevékenységgel is foglalkoztak, köztük két mészáros, három csizmadia, két fazekas, egy szűcs és egy cipész. A zsellérek, mivel semmilyen földet sem birtokoltak, az uradalmi majorságban dolgoztak. Köztük is találunk azonban iparosokat, azaz három cipészt.

Ezek a negatív demográfiai és gazdasági folyamatok, amelyet a lakott jobbágyparaszt vagy polgári telkek és a helyi iparosok számának csökkenése jelentett, nem voltak tartósak. A földesuraknak rövid idő alatt sikerült nemcsak megállítani ezeket a negatív tendenciákat, hanem pótolni is a veszteségeket, sőt jelentősen növekedett is a mezővárosi lakosság. A század második évtizedének végén újból gazdasági fellendülés figyelhető meg. Ezt a homonnai uradalom 1717. évi urbáriumának adatai is mutatják. Ennek alapján 1717-ben Homonnán 59 lakott és

³⁶ Ukrajna Kárpátaljai területének állami levéltára Beregszász. Munkácsi görög-katolikus püspökség levéltára, 151–1, č. 1232: Horváth János nagymihályi római-katolikus plébános levele peréről a topolyáni görög-katolikus plébánossal 1750-ből.

³⁷ A Kassai római-katolikus érsekség levéltára. Protocollum Canonicae Visitationis A. D. 1749, Districtum Homonensem.

³⁸ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely. IV. A. 1005/a: Szirmay-féle pénztári és biztossági iratok 1533–1777. Loc. 114, No. 89: Conscriptio Totius Comitatus pro Cassa Contributionalis deserviens, 1715.

adózó egésztelkes jobbágyparaszt vagy mezővárosi polgár háztartás, 57 lakott zsellértelek, 28 és fél lakott, de felszabadított, és 25 puszta egész jobbágytelek volt található.³⁹ Rajtuk kívül még 15 kereskedő is élt a városban, miközben egy kereskedő ház (telek) lakatlan volt, és külön összeírtak négy mészárosost is. Homonnán akkor összesen 144 és fél lakott jobbágy vagy polgári telek, 25 elhagyott egész jobbágytelek (polgári, paraszt, zsellér) és 19 (egy puszta) lakott felszabadított kiváltságos polgári telek volt.⁴⁰

A valóságban azonban Homonnának akkor jelentősen több lakosa volt, mivel csak a mezővárosi polgárok vagy a jobbágyparasztok birtokoltak egész telket, a zsellérek rendszerint csak a negyed-, esetleg nyolcad telekkel rendelkeztek. Hasonlóan, a szabados telkek kb. felét alkották a két telket használó háztartások.⁴¹ Ezeknek a telkeknek a haszonélvezőin kívül a város többi családjai is fizettek adót, illetve árendát. A cenzus vagy a bérlet nagysága eltérő volt, függött a telek nagyságától, a polgár első vagy második foglalkozásától (ipar, kereskedelem), esetleg más tényezőtől. Az egésztelkes polgárok vagy parasztok rendszerint 10 Ft-ot, de néha 8 vagy 6 Ft-ot is fizettek. A zsellér szintén fizettek különböző összegeket, a negyed telektől 2, 3 vagy 4 Ft-ot, sőt a legszegényebbek csak 48 dénárt. A nyolcad telekkel rendelkező zsellérek 24 dénárt fizettek. Mind a tizenöt kereskedő egyforma összeget fizetett, 2 Ft-ot az üzletért, a négy homonnai mészáros együtt 500 Ft-ot fizetett.⁴²

A szatmári béke utáni időszakban egyre dinamikusabban fejlődött a mezőváros, amit az 1720-as évek végének összeírásai is igazolnak. 1728-ban Homonnán 104 lakott mezővárosi polgári, paraszti vagy zsellér háztartás volt, a további 35 házatlan zsellér háztartásával együtt. Ezekben a 139 családfő mellett 131 felnőtt jobbágyfiú is lakott. A polgárok, parasztok és zsellérek telkei összesen 10 és egy negyed egész jobbágytelken és 60 zsellértelken helyezkedett el. A további 11 és egy negyed jobbágytelek és 11 zsellértelek még mindig desertának számított.⁴³ A mezőváros összes lakosai közül 71 polgár és 13 zsellér foglalkozott iparral. A kereskedelemben tizenöt kereskedő tevékenykedett. Iparosok voltak a 16 adómentes telek tulajdonosai és egy szabados. A többi lakos mezőgazdasággal foglalkozott.⁴⁴

Homonna stabil gazdasági fejlődése a század második felében is tovább folytatódott, amit az 1766. évi urbárium is adatai is igazolnak. 1766-ban 103 telket mutatnak ki a mezővárosban, amelyek közül 99 lakott volt és 4 néptelen. Az em-

³⁹ ŠA Prešov, A homonnai Drugeth család levéltára, Drugeth Humenné (a továbbiakban DH) 281: Homonnai uradalom urbáriuma 1713–1718-ból.

⁴⁰ ŠA Prešov, DH, 281: Homonnai uradalom urbáriuma 1713–1718-ból.

⁴¹ ŠA Prešov, DH, 281: Homonnai uradalom urbáriuma 1713–1718-ból.

⁴² ŠA Prešov, DH, 281: Homonnai uradalom urbáriuma 1713–1718-ból.

⁴³ ŠA Prešov, DH, 282: Homonnai uradalom urbáriuma 1728-ból.

⁴⁴ ŠA Prešov, DH, 282: Homonnai uradalom urbáriuma 1728-ból.

lített 99 háztartás mind a mezővárosi polgári, jobbágyparaszti, zselléri és házatlan zselléri kategóriába tartozott. Közülük az összeírás 46 egész és egyet fél telkesnek, a további 23 telket zselléresnek minősített. Három egész és egy féltelek akkor is pusztá volt. Mezővárosi polgárnak 50 iparos és 5 kereskedő volt tekinthető. Ugyanakkor öt házatlan zsellér is iparral foglalkozott. Tizenöt lakott teleknél nincsen feltüntetve, hogy milyen telekről van szó, és az újonnan épültek minősítettek. A jobbágyi kötelezettségek alól három háztartás volt felmentve. Három, a legszegényebb polgárok által lakott telek, sem saját házzal, sem földdel sem rendelkezett, lakói a földesúri kertekben dolgoztak.⁴⁵ A lakosság egy része fel volt mentve a földesúri kötelezettségek alól, amiért az urasági birtok használatának fejében, a kontraktus értelmében árendát fizettek. Ilyenek voltak az urasági iparosok, mint az órás, asztalos és lakatos. A bérlők között a legvagyonosabb és a legjelentősebb a nagyvendéglőt bérlő zsidó volt. Az adófizetés alól fel volt mentve még a majorság több alkalmazottja és tisztviselője is (az istállók gondnoka, végrehajtó).⁴⁶

A város és a majorság területén több gazdasági épület helyezkedett el. A majorságban felépültek új kőmagtárak, istállók és a kovácsműhely. A görögkatolikus templom mellett állt az új pálinkafőzde, amelyet a földesúr bérbe adott. A Laborc folyó másik partján álló sörházat a földesurak az előző években átépítették és korszerűsítették. Egy kisebb malommal együtt szintén bérbe adták. A város legnagyobb és legjövődelműbb gazdasági üzeme a nagyvendéglő volt, amelyet a pálinkafőzdével, néhány városi házzal és a Ptava patakon álló alsó malommal együtt használt a zsidó bérlő, aki évi 900 Ft-ot fizetett érte, ami az összes árendajövedelem (1181 Ft) legnagyobb részét alkotta.⁴⁷ A bérbe adott urasági vagyon között a Laborc-komp is szerepelt, amely viszont csak viszonylag kis bevételeket hozott. Jelentősen magasabb tételeket szedtek földesurak a vármokból, amelyet szintén egy zsidó bérlő üzemeltetett.

Homonna birtokviszonyait és társadalmi szerkezetét a 18. század második felében az 1772-es úrbéri összeírás mutatja be. Mind az uradalmat, mind magát a várost felosztották a Van der Náth (azelőtt Zichy) család és a Csáky család között. A mezőváros összes lakosai a jobbágyosság három fő csoportjába tartoztak: parasztok, zsellérek és házatlan zsellérek. Többségük a Van der Náth grófnő birtokán lakott: 55 jobbágyparaszt, 19 zsellér és 5 házatlan zsellér, azaz 79 jobbágycsalád. Csáky gróf birtokán lakott 51 jobbágyparaszt, 16 zsellér és 1 házatlan zsellér, összesen 68 jobbágy család.⁴⁸ Az összeírásból, amely megelőzte az új

⁴⁵ ŠA Prešov, DH, 284: Homonnai uradalom urbárium 1766-ból.

⁴⁶ ŠA Prešov, DH, 284: Homonnai uradalom urbárium 1766-ból.

⁴⁷ ŠA Prešov, DH 284: Homonnai uradalom urbárium 1766-ból.

⁴⁸ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) Budapest, HTTL, Zemplén 105: Ad Dominium Homonna pertinentium locorum Urbarium. Urbarium Oppidi Homonna.

urbáriumot, nem tudható meg a jobbágytelkek nagysága, csak a mezők terjedelme, a kivetett pozsonyi mérőben. Így a Van der Náth-féle birtokrészben az 55 jobbágyparaszt közül 32 birtokolt szántót 4 és fél pozsonyi mérő terjedelemmel, további 12 használta szántót 1 és fél mérővel, és 11 birtokolták a félmérős mezőket. Csáky gróf 51 jobbágyparasztja közül 39 használta a szántót 4 pozsonyi mérő terjedelemmel és a további 12 birtokolta 1 pozsonyi mérővel. A lakosság semmilyen rétet nem birtokolt. A zsellérek és házatlan zsellérek nem használtak semmilyen úrbéres földet. Homonna határán akkor már nem voltak ott azok a szőlők, amelyeket még a négy évvel azelőtti források megemlíttettek.⁴⁹ A jobbágyok az ún. örökös jobbágyokhoz tartoztak, s csak részben voltak szerződéses jobbágyok, mindannyian földesuraiknak járó kötelezettségeiket teljesítették. Az árenda fizetése mellett robotoltak az urasági majorságokban. A Van der Náth-féle jobbágyok kötelesek voltak szénát szállítani az urasági rétekről (16 kaszás) és a homonnai hegyen fekvő úri szőlő (40 kapás) művelésével is foglalkoztak, amely viszont később már nem létezett. A Csáky jobbágyok több gyalog robotot teljesítettek és árendát is fizettek, 1, 6 és 10 rajnai Ft összegben. Még hat évvel előtte magyar forintban fizettek árendát, ami jelentősen kevesebbnek számított. Ellenben dézsmát, vagy bármilyen más járadékot a homonnai jobbágyok földesuruknak nem fizettek.⁵⁰

Az úrbéres földek újraosztása és az új jobbágyi kötelezettségek meghatározása után, Homonnán a Csáky részben volt 67 lakott, szabadmenetelű (*liberae migrationis*)⁵¹ jobbágy és 1 házatlan zsellértelek. Gróf Van der Náth részén élt 74 szabadmenetelű jobbágy és 5 házatlan zsellér.⁵² Az összeírás nem tartalmazott már semmilyen egyéb zsellért. Ami a birtoknagyságot illeti, Csáky jobbágyai közül 51 jobbágy használta a szántót 2 pozsonyi mérő terjedelemmel, a többiek, hasonlóan, mint az egy házatlan zsellér, semmilyen szántóföldet sem használt. Az 55 Van der Náth-féle jobbágycsalád is 2 pozsonyi mérő terjedelmű mezőkkel rendelkeztek, a további 19 polgár és 5 házatlan zsellér nem használt semmilyen urasági vagy úrbéri szántóföldet.⁵³ Ezek bizonyosan vagy iparral, esetleg a kereskedelemmel, vagy majorsági munkával foglalkoztak.

A homonnai társadalomnak is jelentős részét alkották a mezővárosi polgárok, akik rendszerint iparral foglalkoztak. Az iparosok, s egyben a polgárok száma a

⁴⁹ MNL OL Budapest, HTTL, Zemplén 105: Ad Dominium Homonna pertinentium locorum Urbarium. Urbarium Oppidi Homonna.

⁵⁰ *Udvari István – Takács Péter: Zemplén megyei jobbágy-vallomások az úrbérrendezés korából.* I. Nyíregyháza 1995. 230–231.

⁵¹ Ezek szabadon költözhető jobbágyok voltak.

⁵² MNL OL Budapest, HTTL, Zemplén 105: Ad Dominium Homonna pertinentium locorum Urbarium. Urbarium Oppidi Homonna.

⁵³ MNL OL Budapest, HTTL, Zemplén 105: Ad Dominium Homonna pertinentium locorum Urbarium. Urbarium Oppidi Homonna.

század elejétől folyamatosan nőtt. Hasonlóan nőtt a városban az iparágak száma is. Míg 1715-ben csak tizenkét lakos (család) foglalkozott iparral, 1728-ban már 84 homonnai lakos tevékenykedett iparosként. Az 1766. évi urbáriumban azonban újból csak ötven iparosmester és négy házatlan zsellér-iparos található (egyikük volt iparos legény), ami arra mutat, hogy iparral, mint a főfoglalkozással Homonnán 54 lakos, illetve család foglalkozott. Az iparosok többsége valamilyen iparos céh tagja volt. A legjelentősebb homonnai céhek a század második felében a szabók, fazekasok, csizmadia, kovácsok, szücsök, cipészek és mészárosok voltak. Az 1796/97. évi dicális összeírás feljegyzett a városban öt kereskedőt, pontosabban két kereskedőt és három boltost.

Az első pontos adatokat a mezőváros összes nemesi lakosságáról csak a II. József-féle népszámlálás tudósít 1784-ből.⁵⁴ Végrehajtása idején Homonnán 25 férfi nemes élt, s így feltételezhető, hogy a nőkkel együtt a városban, a kastélyban és a majorságon összesen kb. ötven, nemesi rendhez tartozó személy lakott. További közelebbi adatok a homonnai nemesekről 1796-ból állnak rendelkezésünkre, amikor Homonnán összeírtak 22 nemesi, papi és hivatalnoki háztartást. Míg a földesurakat csak gróf Van der Náth Henrik képviselte, többi öt nemes: Malatinszky János, Pupinszky Lászlóné Orosz Klára, Dalechicky Sándor, Szőlőssy Ferenc és Nozdrovicky József nem rendelkezett a városban nemesi birtokkal. A tizenöt hivatalnok két csoportot alkotott: állami és uradalmi. Az állami tisztviselőket képviselte Goger Mátyás sóperceptor, Bajér János a sóhivatal alkalmazottja, Puinszky András, Pupinszky István és Csiky János. Az uradalmi tisztviselők nem voltak feltüntetve név szerint, csak a betöltött hivataluk funkciója, mint az inspektor, provizor, prefektus és a kamarás a Van der Náth uradalomban, a csűrök gondnoka, prefektus, kamarás és a főlovász gróf Csáky István uradalmában.⁵⁵ Hasonlóan a kiváltságos egyházi rendhez tartozott a helyi római katolikus és a görögkatolikus plébános.⁵⁶

⁵⁴ A nemesek, mivel nem adóztak, nem találhatók a dicális összeírásokban, másrészt, a nem vagyonos nemesek, illetve taxalisták, mivel fel voltak mentve a katonai szolgálattól, kiestek a nemesi összeírásokból.

⁵⁵ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely, IV. A. 1005/e: Nemesi hozzájárulásokkal kapcsolatos összeírások 1664–1841, 1.

⁵⁶ MNL BAZML, Zemplén Levéltára Sátoraljaújhely, IV. A. 1005/e: Nemesi hozzájárulásokkal kapcsolatos összeírások 1664–1841, 1. doboz, Conscriptio Nobilium, Parochorum et Honoratorum Districtus Homonnensis. Az egyháziak száma jelentősebb kisebb, mint a József-féle népszámlálásban, mert közben a ferences kolostort elkobozták.